

již zmiňovaných témat mohou navíc seznámit také s nástinem dějin mezinárodní turistiky, jež se stále více začínala rozvíjet, je zde představena elementární analýza dobových nástrojů turistické propagace a poslední podkapitola je věnována letnému nástinu rozvoje technického vybavení a doplňkových turistických služeb (např. půjčoven vybavení či exkurzem do okolností jejich výroby). Dá se říci, že tato struktura práce je v kontextu autorova díla „kompatibilní“ s předešlými texty přehledového zaměření, a tudíž se zde čtenářské obci nabízí možnost bezproblémového „vcítění se“ do tématu.

Ačkoliv na první pohled autorův styl psaní může působit poněkud střízlivým dojmem, v němž autor nezapře historika hospodářských a sociálních dějin i právního historika v jedné osobě, není text zatížen přílišným důrazem na výčty ekonomických údajů či právních norem a je naopak velice dobře „plynoucím“ a čtivým. Místy navíc autor také dává velmi trefně zvolenými citáty z pramenů nahlédnout do mikrosvětta jednotlivých aktérů, což jednak umocňuje plastičnost jeho historických líčení a také zvyšuje čtenářskou atraktivitu textu.

Jak již jsem naznačil výše, z mého pohledu odvedl autor skvělou službu svým následovníkům a následovnicím, kteří se budou tématem nadále zabývat, ale text vzbudí bezesporu oprávněnou pozornost i mezi laickými čtenáři – zájemci o problematiku turistiky – kteří „svými“ soubornými náhledy na dějiny doposud nedisponovali. Štemberkova kniha představuje úctyhodný základ pro další bádání jdoucí buď směrem „do hloubky“ (tj. na regionální či specializovanou tematickou úroveň, v rovině doplnění vzpomínkových a pamětních svědectví, orální historie a „větší míry „zalidnění“ tématu apod.), do dalších dějinných období (např. po roce 1968), nebo směrem „navenek“ (tj. eventuality mezinárodní komparace, minimálně ve středo-evropském prostoru). Turistickou terminologií řečeno, tyto možné cesty jsou díky autorovu dílu velmi solidně (na)značeny...

Pavel Mücke

DOI: 10.14712/23363525.2019.11

David Remnick: *Král světa: Vzestup a pád Muhammada Aliho*. Praha: XYZ, 2016, 432 s.

Cassius Clay alias Muhammad Ali, jeden z nejslavnějších boxerů všech dob, podle knihy *Král světa: Vzestup a pád Muhammada Aliho* z pera Davida Remnicka výrazně vybočoval ve světě sportu i v mimosportovním životě. Box se dnes dostal na okraj společenského zájmu, ale v tehdejší americké společnosti se ještě nacházel v centru dění a přitahoval fanoušky ze všech vrstev včetně intelektuálů. Zároveň se do něj promítaly dobové společenské konflikty, prolínal se tak výrazně s politikou. Proto se Muhammad Ali stal jednou z ikon rozporuplných 60. let 20. století vedle takových osobností, jako byl Martin Luther King nebo Malcolm X. Proto hodnocení jeho postojů dodnes rozděluje společnost. A zákruty jeho života tak dobře odráží stav společnosti a doby, kterou však sám také spoluformoval. V éře postupujícího hnutí za občanská práva totiž Ali vstoupil do otevřené segregacionistického Národa islámu, čímž popularizoval rasistické postoje u části černochů i bělochů. V éře vyhrčené studené války dále odmítl narukovat do bojů ve Vietnamu, takto si vysloužil nenávisť a odmítání velké části tehdy ještě vlastenecky a militaristicky naladěné americké společnosti, ale též předznamenal protiválečné protesty.

Podle Davida Remnicka, držitele prestižní novinářské Pulitzerovy ceny, si Ali zpočátku získal pověst žvanila a tluchuby, který slovně uráží soupeře a taktizuje, avšak nemá talent, ruce při zápasech drží příliš nízko a útočí jen na hlavu. Sportovní novináři mu zprvu nedávali šanci, jeho boxerské vzory Sugar Ray Robinson i Floyd Patterson se k němu chovaly přezíravě. Rozhodně to nevypadalo, jak o něm později napsal Salman Rushdie, že by měl být jedním z těch, kteří ostatním během 60. let 20. století ukázali, že „osobnost a přímá akce dokáží ohýbat vesmír podle lidské vůle, přetvářet společnost, zlepšovat ji a dát jí lepší hudbu, vyšší ideály a svobodu“ (s. 10).

Muhammad Ali pocházel z černošské střední vrstvy a nikdy nezažil hlad, zatímco předchozí šampióni přicházeli z těch nejchudších poměrů (například jeho první opravdoví

soupeři jako Sonny Liston nebo Floyd Patterson). Neboxoval tak proto, že musel, ale proto, že chtěl. Díky tomu, že vychodil střední školu (sice s odřenýma ušima), dokázal na rozdíl od většiny soupeřů vyjadřovat své myšlenky a emoce. Stal se první boxerskou celebritou, která unikla ze spárů mafie (kontrola jednotlivých boxerů, boxerských organizací, turnajů i sázek), jakkoliv závislost na mafii vyměnil za závislost na pro mnohé obskurní náboženské organizaci Národ islámu. Na rozdíl od předchozích afroamerických boxerů se sportovními novináři ani veřejností nenechal zaškátulkovat do jedné ze dvou prefabrikovaných a pro potřeby sportovního marketingu vytvářených kategorií: zlý černochoch, kterému všichni přejí porážku, versus hodný černochoch, kterému naopak všichni drží palce. A konečně, Ali byl na rozdíl od ostatních boxerů sportovní osobností s výraznými přesahy ze světa sportu do oblasti aktivismu, náboženství, politiky i literatury.

Muhammad Ali v Remnickově líčení zprvu nebyl rebel. Tím se stal teprve díky krátkému a hořce přerušnému přátelství s Malcolmem X a především díky vstupu do Národa islámu. Zpočátku toužil hlavně po sportovním úspěchu a materiálním luxusu, když například obdivoval slavného boxera Sugar Raye Robinsona, jenž si každý rok pořizoval novou limuzínu. A v souladu s „americkým snem“ byl pro dosažení svého cíle již od dvanácti let také ochoten tvrdě a disciplinovaně trénovat. Zároveň zprvu nebyl ani kritikem americké zahraniční politiky, ale vzorným patriotem, který si schody do domu vymaloval v barvách americké vlajky a na počest svých vítězství na studenovělečné atmosférou prodržených Olympiádě v Římě (1960) složil jednu z mnoha básní: „Aby byla Amerika největší, mě láká. A tak zbiju Rusa i Poláka“ (s. 153). Konečně, mladý Cassius se ze strany bělochů nesetkal s tak vyhrcovanými projevy rasové nesnášlivosti a diskriminace, jakým od malička čelili například Malcolm X nebo většina jeho tehdejších boxerských soupeřů. K boxu se dostal díky svému prvnímu trenérovi Joe Martinovi, jenž byl bělošským policistou. Na střední škole Central High School si poté mladého, zdvořilého a mimořádně citlivého Claye oblíbil bílý ředitel, který se za něj přimlouval u kolegů. Když

prorazil na olympiádě, začali ho sponzorovat bílí oligarchové z jeho rodného Louisville v Kentucku, takže v profesionálním boxu nepadl do spárů mafie. A každý Aliho organizační tým včetně trenérů a lékařů byl vždy většinou bělošský, což později budilo třenice s Černými muslimy, kteří Aliho provázeli.

Podle Remnicka Muhammad Ali rasové uvědomění přesto pociťoval. Vzhledem k místu a době, ve které žil, ani nemohl jinak. V Kentucku tehdy fungovala mírnější verze segregace, ne tak ostrá jako v srdci amerického Jihu jakým byla Alabama. Oficiálně tak černoši nesměli do vybraných hotelů a mezi 17. a 22. hodinou ani do obchodů v centrech. Neoficiálně byly segregované též kostely, parky, kina, restaurace, veřejná doprava a školy. Jak napsal Blyden Jackson, afroamerický spisovatel z Louisville: „Věděl jsem, že existují dva Louisvilly a že jsou dvě Ameriky. Věděl jsem i to, ke kterým Američanům patřím. Věděl jsem, že existují věci, které nemám dělat, pocty, o které nemám žádat, lidé, s nimiž nemám nikdy mluvit, a dokonce myšlenky, na něž nemám nikdy pomyslet. Byl jsem černochoch“ (s. 129). Město bylo rozděleno na bělošské a černošské čtvrti, a když se černé dítě zatoulalo do bílé čtvrti, pravidelně slyšovalo výhrůžky typu: „Negře, táhni domů!“ Vnímavý a přirozeně inteligentní Ali si stejně jako jiní černoši nemohl nevšimnout toho, že kolem sebe nevidí afroamerické vzory. Ve svých pěti letech se tak ptal (s. 131): „Tati, jdu do potravin a prodavač je běloch. Jdu do drogerie a prodavač je běloch. Řidič autobusu je běloch. Co dělají barevní?“

Kromě toho, že se mladý Clay mohl učit nenávisti k bílým na ulici, xenofobii nasával také u rodinného stolu. Otec si příležitostně stěžoval na to, že je sice talentovaný malíř a mohl by být umělec, ale kvůli bělochům to dotáhl jen na pismomalířství. Kromě toho pohlížel otec se sklony k alkoholismu a domácímu násilí s nedůvěrou i na bílou policii, která ho příležitostně přijela zatknout. A co je nejdůležitější, otcovy názory na mezirasové vztahy byly promyšlenější díky tomu, že byl stejně jako o generaci starší otec Malcolm X stoupencem Marcuse Garveye. Takže měl blízko k názorům o tom, že černoši v USA nemají budoucnost a měli by odejít zpět do Afriky a tam si založit vlastní stát.

Jestliže ještě v 60. letech patřil box k těm divácky nejpobulárnějším americkým sportům, promítaly se do něj též dobové společenské konflikty. Soubor dvou boxerů poskytoval příležitost k tomu, aby se stal zástupným a symbolickým střetem soupeřících hnutí či světonázorů, pomyslného dobra a zla. Box se tak také stal metaforou rasového konfliktu. Koneckonců se ve Spojených státech zrodil z otrokářství, když proti sobě plantážníci začali pro zábavu a sázky stavět své nejsilnější otroky podobně jako proti sobě staří Římané stavěli své gladiátory. Později se boxerská kariéra stala arénou, kde se spolu utkávali lidé z těch nejnižších vrstev. Lidé, kteří neměli moc co ztratit, a tak riskovali životy i zdraví výměnou za matný příslib, že prorazí, zbohatnou a proslaví se. Jestliže se však rasová příslušnost ve Spojených státech vždy protínala s tou třídní, o boxerskou kariéru se pokoušelo nadproporční množství Afroameričanů.

V době, kdy Cassius Clay vstupoval do profesionálního ringu, zosobňoval archetyp slušného, nesmělého, vůči bělochům submisivního a tak trochu ochočeného černošského boxerského šampióna Floyd Patterson. Kromě jemného vystupování byl pro většinovou Ameriku přijatelný také proto, že ztělesňoval americký sen, americké křesťanství a sílící hnutí za občanská práva. Pocházel z newyorského slumu, kde s věčně přepracovanými rodiči žil v přeplněném bytě spolu s dalšími deseti sourozenci. Do rodinného rozpočtu se snažil přispět drobnou kriminalitou. Byl odsouzen k pobytu v chlapecké škole, kde jeho život nabral lepší směr, dostal se k boxu a postupně se vypracoval mezi ty nejlepší. Díky své pracovitosti, asketickému životu, starosti o soupeře, upřímné víře a biblickým citátům ve výcvikovém kempu (například „Ač je nás mnoho, jsme jedno tělo v Kristu“) dostal přezdívku „Svatý František boxu“.

Z marketingových důvodů se však v americkém boxu etabloval ještě protikladný archetyp černošského gangstera. Surový, sprostý a negramotný černoš s kontakty na podsvětí, který ztělesňuje zlo. Publikum se pak mohlo o to více ztotožnit s „dobrým“ černochem a fandit mu. A naopak si přát porážku toho zlého. Takového padoucha ve své době ztělesňoval Sonny Liston. Boxovat se naučil teprve ve vězení, odkud

se po propuštění vydal na cestu profesionálního boxera. Právě duel Listona s Pattersonem (1962) o titul mistra v těžké váze získal výrazný přesah do tehdejší rasové politiky. Běloši Listonem pohrdali, komentátoři zdůrazňovali, že je špatným příkladem pro americkou mládež. Hnutí za občanská práva černošů v čele s organizací *National Association for the Advancement of Coloured People* (NAACP) nechtělo, aby se celonárodně nejznámějším Afroameričanem stal kriminálník Liston. Proto podle Remnicka všichni fandili seriózně vystupujícímu propagátorovi integrace Pattersonovi. A ten ke zděšení všech prohrál. A aby toho nebylo málo, prohrál i odvetu v následujícím roce (1963).

A do takto polarizované atmosféry, kdy se soupeření v ringu prolíná se soupeřením v politice a řada lidí si přeje porážku Sonnyho Listona, přichází mladý a výřečný vyzyvatel Muhammad Ali. Na první pohled bílou Ameriku iritovala Aliho hlučnost a drzost. Nešlo ale jen o hlučnost a drzost. Šlo o mnohem více: o nezávislost na bílé Americe napájající se z ideologie Národa islámu. Muhammad Ali se o existenci Černých muslimů dozvěděl na turnaji v Chicagu, odkud si přivezl svou první nahrávku kázání Eliji Muhammada (1959). Od roku 1960 pak čítával hnutím vydávané noviny *Muhammad Speaks*. Fascinace černošskou kontrakulturou u něj poprvé vygradovala, když chtěl o Národě islámu psát středoškolskou ročníkovou práci, což mu učitelka na Central High School nakonec údajně zadržela. Ideologie Černých muslimů mladému Alimu zřejmě dodávala tolik potřebné sebevědomí, když hovořila o nadřazenosti černošské rasy. Na druhou stranu se Ali nikdy nedokázal sžít s důrazem, který Národ islámu kladl na řádný manželský život: postupně se oženil se čtyřmi ženami, vedle toho měl množství milenek (vždy černošských). Na Černých muslimech však Aliho více než ideologie přitahovalo chování jeho členů: hrdost na svou rasu, soběstačnost, disciplína, puritánský styl života zapovídající večírky, alkohol a drogy, smysl pro hierarchii a pro povinnost. V jeho očích ztělesňovali ideál černošského mužství. V této ideově a společensky exponované době se však Ali kromě shromáždění Černých muslimů zajímal také o manifestace aktivistů z NAACP či CORE (*Congress of*

Racial Equality). Nebyl ještě tak ideově vyhraněný.

Muhammad Ali se tedy podle Remnicka plně ztotožnil s Národem islámu až po roce 1962. Ale obával se, že by mu veřejné spojení s nepopulárním hnutím vystupujícím proti rasové integraci překazilo možnost boxovat o titul a zničilo tak slibně rozjetou kariéru. Nakonec se Ali ke svým sympatiím k Černým muslimům přiznal až v předvečer zápasu o titul se Sonnym Listonem v únoru 1964 a hned to spojil s ostrou kritikou hnutí za občanská práva černochů: „Jistě, rozmlouval jsem s muslimy. A zase se mezi ně vrátím. Muslimy mám rád. Přece se nenechám zabít tím, že se budu vnucovat lidem, kteří mě nechtějí. Svůj život mám rád. Integrace není správná. Běloši nechtějí integraci. Nevěřím, že ji lze dosáhnout z donucení, a muslimové tomu také nevěří. Takže co je vlastně na muslimech špatné?“ (s. 235). Politicky ještě vyhraněnějším se podle Remnicka stal Aliho následující duel s vyzvatelem Floydem Pattersonem následující rok (22. listopadu 1965). Jakkoli šlo o souboj dvou černošských boxerů, proměnil se v symbolický střet integracionistů a segregacionistů, rasistů a liberálů, křesťanů a muslimů.

Kromě politické roviny však Aliho zápasy počínaje tím s Listonem vnesly do boxu i konflikt náboženský. Jak duel s Listonem pár dní před zápasem rámoval jeho tehdejší přítel Malcolm X: „Tehle boj je pravda. Je to první střet kříže a půlměsíce v prvotřídním ringu. Je to moderní křížová výprava – křesťan se střetne s muslimem, televize to bude celé vysílat do celého světa a ten bude zvědavý, jak to dopadne. Myslíš, že Alláha pro tebe tohle všechno zařídí, abys opustil ring jako kdokoli jiný než šampion?“ (s. 236). Ali tímto alternativním politickým a náboženským rámováním svých zápasů podle Davida Remnicka odmítl nálepku neškodného černého boxera. Chtěl být tím, kdo určí, jak moc je černý, jakou má víru a k jakým kořenům se hlásí, jak ostatně sám řekl na tiskové konferenci po vyhraném zápase: „Už nejsem křesťan. Víím, kam směřuji, znám pravdu a nemusím být tím, čím chcete vy, abych byl. Jsem svobodný, takže jsem tím, čím chci já“ (s. 279).

Aliho rebelie se nakonec kvůli válce ve Vietnamu rozšířila z rasové a náboženské otázky

na otázku protiválečnou, jak ostatně s oblibou opakoval: „S tím Vietkongem já žádný rozepře nemám“ (s. 378). Když při odvodech v Houstonu (1967) s odkazem na své náboženské svědomí definitivně odmítl narukovat do armády, stal se nebezpečným nikoliv pro část politického establishmentu, ale pro establishment celý. Známa celebrita odmítající bojovat za svou zemi ve válce vysílala špatný příklad ostatním brancům a mohla se stát symbolem teprve se rodícího protiválečného hnutí. Establishment i převažující nálada ve společnosti proto požadovala exemplární postih. Alimu byl odebrán titul, úřady mu zabavili pas a zároveň ho ve Spojených státech s odkazem na nevlástecké postoje nenechali zápasit. Na vrcholu kariéry tak přišel o možnost boxovat a možnost obživy. Namísto toho Ali začal obcházet vysokoškolské kampusy se svými protiválečnými přednáškami.

Mezi silné stránky recenzované knihy patří zasazení života Muhammada Aliho do širšího společenského a historického kontextu. David Remnick přesvědčivě ukazuje, jakým způsobem byla biografie Muhammada Aliho formována dobovými omezeními. Ale také to, jakým způsobem svou dobu sám ovlivnil a spolu-formoval, když se zas a znovu pokoušel balancovat na samé hraně přípustného. Nejde tedy o čistě sportovní životopis. Remnicka Muhammad Ali zajímá právě díky svým intelektuálním, aktivistickým a náboženským přesahům mimo sportovní prostředí. Proto může být kniha o sportovní celebritě atraktivní i pro zájemce o problematiku rasových vztahů, rebelantské generace 60. let 20. století nebo novodobé historie Spojených států. Z hlediska českého knižního trhu se jedná o důležitý vydavatelský počín, jelikož jde o první překladovou práci věnovanou Muhammadu Alimu, která vyšla u příležitosti jeho úmrtí v roce 2016 (nepočítáme-li komiksové zpracování *Muhammad Ali. Král ringu* od Lewise Helflanda z roku 2012 z nakladatelství Grada).

Hlavní slabinou knihy, která v originále vyšla pod názvem *King of the World: Muhammad Ali and the Rise of an American Hero* roku 1998, je právě její nepochopitelné a autorem nijak neobjasněné časové omezení, když se koncentruje na dění v letech 1962 (duel Floyd Pattersona a Sonnyho Listona) až 1965

(odveta Muhammada Aliho a Floyda Pattersona). Pád Muhammada Aliho v souvislosti s jeho legendárním odporem k válce ve Vietnamu je tak „z povinnosti“ vylíčen až v epilogu knihy. Naprosto pak chybí návrat Muhammada Aliho na dráhu profesionálního boxeru poté, co byl Nejvyšším soudem rehabilitován (1971). Byly mu vráceny tituly a ve Spojených státech mohl opět boxovat. Právě tehdy však vybojoval celou řadu dodnes připomínaných a vysoce ceněných zápasů: s Georgem Foremanem, Joe Frazierem, Kenem Nortonem nebo Leonem Spinksem (profesionální kariéru definitivně ukončil v roce 1981).

V knize proto také chybí návrat Muhammada Aliho do amerického hlavního proudu: věnoval se charitativní práci, zapaloval olympijský oheň na hrách v Atlantě (1996), zkritizoval

teroristické útoky z 11. září 2001 a od prezidenta Spojených států dokonce získal vyznamenání (2005). Chybí také vylíčení jeho zápasu duchovního. Muhammad Ali se totiž nakonec osvobodil od obskurního pojetí islámu v podání Eliji Muhammada, vykonal pouť do Mekky (1972 a 1988) a přiklonil se ke společensky přijatelnějšímu ortodoxnímu sunnitskému islámu a poté dokonce k mystickému súfismu. Hlubokou zbožnost ostatně Ali vyjádřil v rozhovoru, jenž vedl s autorem knihy: „Konám dobré skutky. Navštěvuji nemocnice. Soudný den přichází. Člověk se probudí a nastane soudný den. Přemýšlím o tom, co nastane potom. Přemýšlím o Ráji“ (s. 19).

Karel Černý

DOI: 10.14712/23363525.2019.12